

Talousvaliokunta

Valtioneuvoston selonteko kestävän kehityksen globaalista toimintaohjelmasta Agenda2030:sta Kohti hiilineutraalia hyvinvointiyhteiskuntaa

Tulevaisuusvaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Valtioneuvoston selonteko kestävän kehityksen globaalista toimintaohjelmasta Agenda2030:sta Kohti hiilineutraalia hyvinvointiyhteiskuntaa (VNS 3/2020 vp): Asia on saapunut talousvaliokuntaan lausunnon antamista varten. Lausunto on annettava tulevaisuusvaliokunnalle.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- neuvotteleva virkamies Päivi Kantanen, työ- ja elinkeinoministeriö
- neuvotteleva virkamies Leena Pentikäinen, työ- ja elinkeinoministeriö
- johtaja Jarmo Heinonen, Innovaatiorahoituskeskus Business Finland
- puheenjohtaja Eeva Furman, Kestävän kehityksen asiantuntijapaneeli
- varapuheenjohtaja, dosentti Liisa Kulmala, Luontopaneeli
- professori Jukka Käyhkö, Suomen ilmastopaneeli
- johtaja Joonas Turtiainen, Energiategollisuus ry
- vastuullisuusasiantuntija Elina Kamppi, Finanssiala ry
- toiminnanjohtaja Sonja Finér, Finnwatch ry
- ympäristöpäällikkö Fredrik Blomfelt, Metsäteollisuus ry
- projektijohtaja Janne Peljo, Suomen itsenäisyyden juhlarahasto Sitra
- ekonomisti Sampo Seppänen, Suomen Yrittäjät ry

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:

- Climate Leadership Coalition ry

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Selonteon lähtökohdat

Valtioneuvoston selonteko Agenda2030:sta on laaja katsaus toimenpiteisiin, joilla hallitus edistää kestävän kehityksen tavoitteiden toteutumista. Agenda2030 on YK:n globaali kestävän kehi-

Valiokunnan lausunto TaVL 18/2021 vp

tyksen ohjelma, josta jäsenmaat sopivat vuonna 2015. Tähtäimenä on köyhyyden poistaminen ja kestävä kehitys tavalla, joka ottaa ympäristön, talouden ja ihmiset tasavertaisesti huomioon. Ohjelma koostuu 17 erillisestä kestävä kehityksen tavoitteesta.

Myös hallitusohjelman tavoitteet kestävä kehitykselle rakentuvasta osallistavasta ja osaavasta Suomesta heijastavat samoja tavoitteita. Nyt käsiteltävä selonteko on niiden toimien esittely, joilla hallitus edistää kunkin 17 tavoitteen toteutumista kansallisesti ja globaalisti. Talousvaliokunta tarkastelee selontekoa oman toimialansa näkökulmasta: tältä kannalta keskeinen on selonteon toimien liittyminen kestäväan kasvuun ja innovaatioihin ja toisaalta tiettyjen erityissektorien, kuten energia- ja finanssisektorin näkökulma.

Toimenpiteet eri tasoilla: liittyminen EU:n toimiin

Selonteon käsittelemä kansallinen ohjelma kytkeytyy globaalin tason lisäksi ajankohtaisella tavalla EU:n tason toimiin. Parhaimmillaan eri tasot voivat muodostaa toisiaan tukevan ja johdonmukaisen kokonaisuuden.

EU:n ajankohtaisten toimenpiteiden osalta talousvaliokunta kiinnittää erityistä huomiota EU:n elpymisvälineeseen. EU:n elpymisvälineen keskeisenä ajatuksena on varojen kohdistaminen kestäväan kasvuun laajasti ymmärrettynä: tätä ilmentävät tukivälineen kuusi pilaria: a) vihreä siirtymä; b) digitaalinen muutos; c) älykäs, kestävä ja osallistava kasvu, mukaan lukien taloudellinen yhteenkuuluvuus, työpaikat, tuottavuus, kilpailukyky, tutkimus, kehittäminen ja innovointi, sekä toimivat sisämarkkinat; d) sosiaalinen ja alueellinen yhteenkuuluvuus; e) terveys ja taloudellinen, sosiaalinen ja institutionaalinen palautumiskyky muun muassa kriisivasteen ja kriisivalmiuden parantamiseksi; ja f) seuraavalle sukupolvelle suunnatut toimintapolitiikat. Talousvaliokunta on arvioinut elpymisvälinettä erityisesti EU:n omien varojen järjestelmää koskevasta päätöksestä antamastaan lausunnossa TaVL 4/2021 vp — HE 260/2020 vp. Suomen kestäväan kasvun ohjelmaa, eli suunnitelmaa siitä, kuinka Suomi käyttäisi EU:n elpymispaketin kautta saatavissa olevaa rahoitusta, valiokunta on arvioinut asiaa koskevasta selonteosta antamassaan lausunnossa (TaVL 1/2021 vp — VNS 6/2020 vp).

Talousvaliokunta on pitänyt keskeisenä, että elpymisvälineen tuomia mahdollisuuksia käytetään EU-jäsenvaltioissa hiilineutraalin talouden siirtymän mahdollistamiseen ja talouden rakenteiden uudistamiseen. Tukijärjestelmät eivät saa kuitenkaan muodostua pysyväksi keinoksi siirtymän rahoittamisessa: keskeistä on markkinaehtoisten keinojen kehittäminen, erityisesti toimiva päästökauppajärjestelmä ja päästöjen hinnoittelu. Talousvaliokunta on niin ikään pitänyt tarkoituksenmukaisena yhdistää Suomen kestäväan kasvun ohjelma ja osa tulevaisuusinvestointien rahoituksesta rakenne- ja suhdannepoliittisesti vaikuttavaksi kokonaisuudeksi ja parantaa näin toimien vaikuttavuutta. Toimeenpanon on oltava johdonmukaista ja rahoituksen oltava linjassa Agenda 2030 kestäväan kehityksen tavoitteiden kanssa. Keskeistä on rahoituksen suuntaaminen viisaasti yritysten kasvua ja vientiä edistäviin investointeihin sekä tutkimushankkeisiin, joilla edistetään digitalisaatiota ja vähähiilistä taloutta.

Valiokunnan lausunto TaVL 18/2021 vp

Finanssisektorin näkökulma

Talousvaliokunta korostaa, että kestävä kehityksen tavoitteet eivät toteudu yksinomaan julkisen sektorin toimien ja julkisten varojen kautta. Tämän vuoksi myös finanssimarkkinoiden toimintaa on tärkeää ohjata kohti kestävä rahoitustoimintaa. Osin kyse on myös markkinaehtoisesta kehityksestä. Pääomaa ohjaavat odotukset. Tämä merkitsee sitä, että investoinnit suuntautuvat jo nyt monilta osin sellaisiin kohteisiin, joiden arvioidaan olevan tulevaisuuden toiminta- ja sääntelyympäristössä kestäviä ja tuottavia. Tältä kannalta olisi tärkeää arvioida laajemmin myös yksityisen rahoituksen roolia joidenkin kestävä kehityksen tavoitteiden saavuttamisessa.

Sijoittajat etsivät sekä markkinaperusteisista syistä että sääntelyn ohjaamina rahoituskohteita, jotka ovat linjassa kestävä kehityksen tavoitteiden kanssa. Tämän kehityksen kannalta merkityksellinen on erityisesti Euroopan kestävä rahoituksen taksonomia, joka määrittää kriteerit sille, millaista taloudellista toimintaa voidaan kutsua kestäväksi. Sekä kestävä rahoituksen sekä laajemmin yritysvastuuta koskevan sääntelyn osalta on tarve sääntelyn kehittämiseen nimenomaan EU:n tasolla sääntelyn vaikuttavuuden, johdonmukaisuuden ja yritysten yhtäläisten kilpailuedellytysten turvaamiseksi.

Energiasektorin toimet

Energiamurros on keskeinen osa kohti ilmastoneutraaliin talouteen siirtymistä. Selonteossa on tarkasteltu keskeisiä politiikkatoimia, joilla voidaan vaikuttaa energiatehokkuuden paranemiseen ja uusiutuvaan energiaan siirtymiseen. Talousvaliokunta pitää tärkeinä selonteossa esitetyjä toimia. Selonteko ei sen sijaan juurikaan tarkastele sektorikohtaisten poliittikkatoimien koherensia eikä kansallisten, EU:n tason ja globaalien toimien liityntää toisiinsa.

Talousvaliokunta kiinnittää lisäksi huomiota siihen, että energiapolitiikan toimien toimivuuteen vaikuttaa tulevaisuudessa ratkaisevasti myös sektori-integraatio, jota liikenteen sähköistyminen edistää. Systeemisen muutoksen kannalta ennakoitavat ja selkeät ohjaussignaalit ovat keskeisiä investointien suunnittelulle ja toteutukselle. Hiilineutraaliustavoitteen saavuttamisen kannalta yhtenäinen ja riittävän korkea päästöjen hinnoittelu on keskeisessä asemassa. Nykyisellään selonteko jää tältä osin tehtyjen ja suunniteltujen toimien luetteloksi eikä mahdollista toimien kustannustehokkuuden ja yhteensopivuuden arviointia. Luonnon monimuotoisuuden säilyttämisen kannalta kaikki uusiutuva energia ei myöskään ole samanarvoista eikä kaikki päästötön energia ole uusiutuvaa.

Systeemisen muutoksen tarve ja osa-alueiden integraatio

Siirtymä hiilineutraaliin hyvinvointiyhteiskuntaan edellyttää systeemistä muutosta luonnonvarojen ylikulutuksen talousjärjestelmästä kohti materiaalien kierrätyksen taloutta. Tämä muutos tulisi ottaa huomioon politiikkatoimissa kaikilla sektoreilla. Samalla se edellyttää politiikkatoimien keskinäisriippuvuuden ja ristikkäisten vaikutusten hahmottamista. Merkittävä kehityskohde selonteossa olisi sen vuoksi eri sektorien ja päätöksenteon eri tasojen toimien keskinäisen painotuksen, merkityksen ja riippuvuuden arviointi. Erityisesti systeemisen muutoksen ja uudistamisen tarve hahmottuisi tätä kautta selkeämmin.

Valiokunnan lausunto TaVL 18/2021 vp

Talousvaliokunta pitää keskeisenä myös laajaa eri alojen toimijoiden ja hallinnon yhteistyötä. Kestävyyssnäkökulma koskee päätöksentekoa, suunnittelua ja budjetointia niin yksityisellä kuin julkisellakin sektorilla. Keskeisiä ovat esimerkiksi toimialakohtaiset, vuonna 2020 valmistuneet vähähiilisyystiekartat, jotka on laadittu yhteistyössä alan toimijoiden kanssa ja jotka edesauttavat vähentämään teollisuuden päästöjä.

Kestävä talous ja talouden kestävyys

Kestävän kehityksen kannalta teknologisella kehityksellä on keskeinen rooli. Kiertotalous ja ilmatoratkaisut eivät toteudu ilman uusien teknologioiden hyödyntämistä. Tämä on keskeistä myös Suomen teollisen rakenteen uudistamisen ja korkean arvonlisän tuotannon kannalta. Suomalaiset yritykset ovat edelläkävijöitä monien puhtaiden, kestävien ja kiertotalouden ratkaisujen luojina, ja Suomella on onnistuessaan mahdollisuus nousta kokoaan suuremmaksi toimijaksi näiden alojen globaaleilla markkinoilla. Selonteossa on tunnistettu resurssitehokkaiden kiertotalousratkaisujen viennin merkitys ja tähän liittyvä globaali kädenjälkipotentiaali: ratkaisujen päästövähennemien on arvioitu voivan olla parhaimmillaan monikertaisia Suomen omiin päästöihin verrattuna.

Sekä kestävä kasvun mahdollistamiseksi että globaalivastuun toteuttamiseksi talousvaliokunta pitää keskeisenä tavoitetta nostaa tutkimus- ja kehityspanostukset 4 prosenttiin BKT:stä ja kehittää Suomea maailman parhaaksi innovaatio- ja kokeiluympäristöksi. Valiokunta yhtyy kuitenkin huolenaiheeseen siitä, että nykyiset toimet eivät vielä ole tavoitteen saavuttamiseksi riittäviä. Talousvaliokunta korostaa tämän vuoksi tki-panostusten merkitystä ja resurssien suuntaamista sekä akateemiseen tutkimukseen että ratkaisujen demonstraatioon, pilotointiin ja kaupallistamiseen.

Kestävä talous ja julkisen talouden kestävyys kytkeytyvät toisiinsa: kestävyystavoitteiden saavuttaminen edellyttää talouskasvua, jotta vaadittavat investoinnit voidaan toteuttaa ja samalla pitää yllä ja kehittää hyvinvointivaltion keskeisiä rakenteita. Tältä kannalta keskeistä on kestävyysvajeen ratkaiseminen ja Suomen julkisen talouden velkakestävyyden vahvistaminen. Myös selonteossa on todettu, että talouspolitiikan päämääränä oleva hyvinvoinnin lisääminen tarkoittaa ekologisesti ja sosiaalisesti kestävää talouskasvua, korkeaa työllisyyttä, ja kestävää julkista taloutta. Selonteossa on todettu myös tavoitteesta vakauttaa julkisen talouden velka suhteessa BKT:hen vuosikymmenen loppuun mennessä. Talousvaliokunta korostaa lisäksi työllisyysasteen nostamiseen ja tuottavuuden kasvuun tähtäävien toimien merkitystä kestävä kehityksen mahdollistajina.

Lopuksi

Selonteon laaja-alaisuus ja kattavuus on samalla sekä etu että haitta. Toisaalta selonteko antaa kattavan kuvan toteutetuista ja suunnitelluista toimista. Toisaalta esitystapa johtaa kuitenkin sellaiseen yleispiirteisyyteen ja luettelomaisuuteen, joka tekee vaikeaksi arvioida toimien tosiasiallista onnistumista ja osuvuutta sekä erilaisten valintojen hyötyjä ja kustannuksia. Riskinä on selonteon jääminen eräänlaiseksi hyvien tavoitteiden listaukseksi, jonka vaikuttavuus ja hyödynnettävyys jäävät osin epäselviksi. Sekä saavutukset että tavoitteet jäävät osin abstrakteiksi, ja selkeiden indikaattorien käyttö toisi selonteolle merkitystä, vaikkei agendan tavoitteissa onnistuminen kaikilta osin olekaan numeerisesti mitattavissa.

Valiokunnan lausunto TaVL 18/2021 vp

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSESITYS

Talousvaliokunta esittää,

että tulevaisuusvaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Helsingissä 27.5.2021

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Juhana Vartiainen kok
varapuheenjohtaja Hanna Kosonen kesk
jäsen Atte Harjanne vihr
jäsen Mari Holopainen vihr
jäsen Eeva Kalli kesk
jäsen Pia Kauma kok
jäsen Riitta Mäkinen sd
jäsen Jukka Mäkynen ps
jäsen Sakari Puisto ps
jäsen Minna Reijonen ps
jäsen Joakim Strand r
jäsen Hussein al-Tae sd
jäsen Veikko Vallin ps
varajäsen Kai Mykkänen kok
varajäsen Raimo Piirainen sd
varajäsen Heikki Vestman kok

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Lauri Tenhunen